

DEDE KORKUT DESTANLARI ve SENTAKTİK PARALELİZMDE EKSİLTİLİ YAPILARIN ROLÜ

Kerime ÜSTÜNOVA

Dede Korkut destanlarında, anlama ve biçime bağlı olarak *düz, ters, eksik, tam, aşamalı, ritmik, simetrik* vb. paralelizm türlerine sıkça rastlandığı çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur. Bu çalışmada da Dede Korkut destanlarında kendini hissettiren *sentaktik paralelizm ve eksiltili yapıların bundaki rolü* incelenecektir.

Türkçenin ahenkli, melodisi yüksek bir dil olduğu, yerli ve yabancı Türkologlar tarafından çok sık dile getirilir. Türkçenin eklemeli yapısı, yalnız basit ses tekrarlarını doğurmakla kalmaz, redifin, kafiyenin, hece, kelime, elime öbeği tekrarlarının da ortaya çıkmasını sağlar. Bunlar bilinçli kullanıldığında cümle, mısra tekrarları doğar. Bütün bu etkenler, ünlü ve ünsüzler arasındaki uyuma eklenip paralelizmle buluşunca, ahenk, doruğa ulaşır. Paralel cümlelerin birbiri ardı sıra gelişinin yarattığı ritm, ton, dile özel ve heyecanlı bir ahenk katar.

İletişimin ilk koşulu, dil birimlerinin anlam özellikleri bakımından uyumsuzdur. Daha sonra dizge içindeki bir birim, diğer birimlerle ilişkiye sokulmakta, en son aşamada cümleler birbiriyle ilişkilendirilmektedir. Bu, aynı zamanda dilin bir dizge niteliğinde işleyişine ışık tutmaktadır.¹ Bir metnin önce cümlelerden oluştuğu bilinir. Cümle, metni oluşturan en yüksek düzeyli sentaktik birimdir. Metni oluşturan cümleler, birbirleriyle gramer ve anlam bakımından sıkı ilişki içinde olmalıdır. Çünkü dildeki her öge, önemini diğer öğelerle kurduğu bağlantılardan alır. Bir cümleyi canlı kılan, ona hayat veren, onu anlaşılır kılan; kelimeler, birimler arasındaki ilişkililerdir. O hâlde cümleler arasında oluşan anlam ve biçim bağı onların birbirinden ayrılmasını imkânsız hale getirmektedir. Cümlenin iletişimdeki yetersizliğini de göz önüne alınınca, dilde cümleden daha büyük birimlerin benimsenmesi gereği ortaya çıkacaktır. *Türk lehçelerinde; dilce, sözce, metin, text, söylem, mürekkep sintaktik bütöv, abzas* vb. adlarla anılan bu birimlere biz, kısaca CBB -cümleden büyük birlik-demeyi uygun gördük. Bir cümle dizisinin CBB olma niteliğini taşıması için gerekli olan temel ölçülerin en önemlisi, bir ögenin söz içindeki yorumunun bir başka ögeye bağlı olmasıdır. Çünkü CBB'yi oluşturan birimler gelişigüzel sıralanmazlar. Sıralanışın dilin hem anlam, hem biçim yönüyle ilgili olması gerekir. İşte CBB'lerin oluşumunda en önemli görevlerden biri de, sentaktik paralelizme düşer. Yapıları aynı

¹ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, s. 179-205.

olan cümlelerin aynı çatı altında toplanması ve birbirine paralel olarak sıralanması her şeyden önce metnin canını, temelini oluşturmaktadır.

Cümlelerin birbirleriyle kurdukları biçim ilişkisi, CBB için çok önemlidir. Çünkü dil bilgisi yapısı ya tamamen ya da kısmen aynı olan cümleler, CBB'de kuruluş bakımından bir bütünlük sağlamaktadırlar. Aynı kuruluşlu cümlelerin gelişmesi, anlam tekrarına, cümle anlamlarını birbirine yakınlaştırmaya bilendir. Bütün bu olaylar, birden çok cümleyi birbirine bağlar ve bu cümleler bütünlüğünü yani CBB'yi metin içinde yer alan başka cümle birliklerinden ayırır. Diğer yandan tamamen ya da kısmen aynı olan cümlelerin birbirlerine bağlanması sentaktik paralelizmi yaratır. Birbirleriyle anlam ve gramer bakımından uygunlaşmaya can atmace sayısını zorunlu kılar. Aynı gramer kalıpları, ayrı sözlerin aynı gramer formalarla bitmesini koşullandırır. Zamanla sentaktik paralelizmin temelinde birbirine yakınlaşan cümleler, anlam-konu uygunluğundan sağlam gramer uygunluğuna geçerler. Böyle doğal bir ortamda da kafiye doğmaya başlar. Böylece cümlelerin başındaki ve ortasındaki gramer uygunlukları, kendilerini cümlenin sonuna taşımaya başlarlar. O zaman cümlelerin son bölümü, uygunluğun asıl merkezine çevrilir. Sanatsallığın temel koşullarından biri olan kafiye, giderek kalıplaşmaya başlar. Yüzey ya da derin yapıda birbirini tekrarlayan cümleler sayesinde, CBB'ler manzum özellik gösterirler. Demek ki, Dede Korkut destanlarında manzum gibi gözükten CBB'ler, aslında sentaktik paralelizmin güçlü olduğu bölümlerdir.

CBB'leri oluşturmada tekrarların rolü büyüktür. Anlamla ilgili sınırlar CBB'deki cümlelerin anlamlarının birbiriyle uygunluğundan doğar. Kısaca aynı ya da yakın anlamların tekrarı, anlam sınırının göstergesine döner. Tekrarlar olmadan CBB terkiibini koruyamaz. *Tam, eksik, ters ve sıfır, kıvrımlı, aşamalı* vb. tekrar çeşitlerinden söz etmek mümkündür. Sıfır tekrarın eksiltiden başka bir şey olmadığını düşünmekteyiz. O zaman CBB'leri çözümlerken, ya da sentaktik paralelizmi açıklarken, eksilteli yapıları dikkate almak, kestirilebilir boşlukları doldurmak önem kazanmaktadır. Çünkü eksilteli yapılar sayesinde cümleler, aynı çatı altında toplanacak, yüzey yapıda görünmeyen; ama derin yapıda var olan sentaktik paralelizm, su yüzüne çıkacaktır. "*Gerçek yaşamda yalnızca somut dil olayları var, somut dil olayları da genellikle yapısal bakımdan eksik ve bozuk, ancak bağlamsal bakımdan uygun sözce kalıntılarıyla dolu. Böyle bozuk, eksik, bölük pörçük sözceleri onararak düşünsel yapıdaki asıl görüntülerine dönüştürmek, sonra bunları denilmek istendiği biçimde anlayıp yorumlamak, kişinin iletişim yetisinin bir işlevidir.*"²

Cümledeki öğelerden biri ya da bir kısmını cümleden çıkarma işi, yani eksilti, tekrara düşmemenin yollarından biridir. İletişimde zamandan tasarruf, dilin tekrardan hoşlanmayışı, en az çaba ilkesi, okuyanın / dinleyenin birtakım şeyleri bildiğini, konuşmayı dikkatle dinlediğini sanmak ve duyduklarını doğru yorumlayabileceğini

² Sabahat Tura, "Anlam ve Yorum", *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları 1*, s. 114.

düşünmek gibi sebepler, anlatım kısalığına yol açan etkenlerdendir. Bu da gerek yazılı, gerek sözlü dilde kimi birimlerin atlanmasına, düşürülmesine, yarım bırakılmasına yol açmaktadır. Eksik ögelerin oluşturduğu boşluğu, okuyucu / dinleyici iletişim yetisi aracılığıyla çok kısa süre içinde çeşitli yollarla doldurur. Ancak anlam bütünlüğünü bozmadan, cümlenin bazı ögelerinin düşürülmesi ile oluşan eksiltili yapılarla anlaşma yoluna gidilirse, sağlıklı iletişim kurulabilmiş olur. Eksiltili yapı, birkaç aşamada doldurulabilmektedir. Önce dinleyici / okuyucu, okuduklarını, dinlediklerini doğal dildeki ifade diline, mantık yapısına yaklaştırmaya çalışacaktır. Sonra göndermeler yoluyla belirsizlikler giderilmeye, ardından eksiksiz önerme haline getirilmeye, derin yapının sağlıklı bir biçimde su yüzüne çıkarılmasına çalışılacaktır. Ne var ki bunun gerçekleşebilmesi için eksiltinin kestirilebilir, tamamlanabilir olması gerekmektedir. Kimi zaman eksiltinin giderilmesi, önceki ya da sonraki cümle yardımıyla olur; kimi zaman ise cümleden büyük birimleri gerekli kılabilir. Eksilti, CBB içinde doldurulabildiği gibi CBB'ler yardımıyla da doldurulabilir. Birkaç CBB önce verilen bilgi, gündeme getirildiğinde ortaya çıkan boşluk, eski bilgi aracılığıyla belirlenebilir. Bazen bir tek kelime veya ifadenin cümle niteliğinde kullanıldığını görürüz. Eksilti, hem cümlelerin dil bilgisi yapılarındaki eksikliğini, hem de eksik ögenin anlamını dikkate almak kaydıyla giderilebilecektir. Eksik ögenin dil bilgisi özelliği, anlamı CBB'deki önceki / sonraki cümlelere dayandığından göndermeler yardımıyla ortaya çıkacaktır. Demek ki, eksiltili cümleler, -CBB'deki diğer cümleler sayesinde- anlamca tam bir yargı bildirdiklerinden cümle niteliğini korumaktadırlar.

Dil bilgisi kitaplarında cümle için verilen tanımların ortak noktası, yargı bildirmeleridir. Bu sebeple eksiltili yapıların cümle sayılmaları için, eksiksiz anlatıma ulaştırılmaları, yani bağımsız olmaları ve yargı bildirmeleri şartı aranır. Ondan sonra da birimlerin ait olduğu dilin kurallarına uygun olarak dizilmeleri gerekmektedir. Cümle tanımlarının birleştiği ikinci nokta ise, cümlenin anlam bütünlüğü sağlayan -yargı bildiren- kurallı dizgiler olduğudur.

Kimi birimlerin cümleden atıldığı, cümle yapısının eksiltiye uğradığı durumlarda bile anlam bütünlüğünün bozulmadığını, bildirişmenin gerçekleştiğini biliyoruz. Eksilti, cümlenin belli başlı ögeleri olan özne, nesne, tümleç ve yüklemde görülebileceği gibi kelime öbekleri olan tamlamalarda ve yan cümlelerde, cümlemsilerde de görülebilir. Bu tür yapısal eksilti, ancak dilin verdiği imkânlar doğrultusunda doldurulabilir.

Eksiltinin giderilebilir olmasının ilk koşulu kestirilebilir, tamamlanabilir olmasıdır. Bunu da dilin temel yapı kurallarından hareketle yapabiliriz. Bunları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1. Tamlayan, tamlanan gerektirir; dolayısıyla tamlanan da tamlayan gerektirir.
2. Yüklem, özne; özne de, yüklem gerektirir.
3. Zarf, yüklem gerektirir.
4. Geçişli çatıdaki eylem / eylemsi, nesne gerektirir.

5. Sıfat, ad gerektirir.
6. Yan yargı, temel yargı gerektirir.
7. Bir cümlede kullanılan ortak öge / birim, anlam bağı olan diğer cümlelerde var sayılır.
8. Sıralı cümlelerde genellikle son cümlede verilen birleşik zaman eki / bildirme eki diğer cümlelerde de var sayılır.
9. Her cümlede bir iç cümle bulunur. Birden fazla iç cümle birden fazla cümleyi gerektirir.
10. Aynı yapıdaki cümleler birden fazla cümleyi gerektirir.

Yukarıda belirlediğimiz dil kurallarından hareketle tamamlanacak eksilteler, yüzey yapıda görünmeyen, yani sese kelimeyi dökülemeyen sentaktik paralelizmi, derin yapıdan yüzey yapıya taşıyacaktır. Bunun en güzel örneklerini geçiş dönemi eseri olarak benimsediğimiz Dede Korkut destanlarında görmekteyiz.

Azrâ'il aydur: Mere delü kavat mana ne yalvarursın, Allah Ta'âlaya yalvar, menüm- de elümde ne var, men dahu bir yumuş oğlanıyam didi. Delü Dumrul aydur: Ya pes can viren can alan Allah Ta'âla-mudur? Beli oldur didi. Döndi Azrâ'ile ya pes sen ne eylemeklü kadasın, sen aradan çıkıgıl, men Allah Ta'âla-y-ile haberleşeyim didi. (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyı)

ÖZNE YÜKLEM // ÖZNE BELİRTİSİZ NESNE YÜKLEM

Azrâ'il / aydur

Azrâ'il / mere delü kavat mana ne yalvarursın / didi

Azrâ'il / mere delü kavat Allah Ta'âlaya yalvar / didi

Azrâ'il / mere delü kavat menüm- de elümde ne var / didi

Azrâ'il / mere delü kavat men dahu bir yumuş oğlanıyam / didi.

Delü Dumrul / aydur:

Delü Dumrul / ya pes can viren can alan Allah Ta'âla-mudur? / didi

Azrâ'il / aydur

Azrâ'il / beli oldur / didi.

Delü Dumrul / döndi

Delü Dumrul / Azrâ'ile (tümleç) / aydur

Delü Dumrul / ya pes sen ne eylemeklü kadasın, / didi

Delü Dumrul /sen aradan çıkıgıl,/ didi

Delü Dumrul / men Allah Ta'âla-y-ile haberleşeyim / didi.

(Yüzey yapıda olmayan birimler, koyu renk yazılmıştır.)

1 cümle 1 cümle 1 cümle 1 cümle

Cümleler, 2 / 3/3/3/3 // 2 / 3 // 2 / 3 // 2 / 3/3/3/3

4 cümle 1 cümle 1 cümle 4 cümle

biçiminde birbirlerini aşamalı olarak tekrarlıyorlar . Üç ögeli dört cümlelerin başta ve sonda oluşu, üç ögeli birer cümlelerin ise ortada kümelenmesi, ikişer ögeli cümlelerin

aralara girişi, bu bakımdan da aşama sağlamıştır sentaktik paralelizme. Büyükten küçüğe, küçükten büyüğe doğru bir akış sergilenmiştir. Bu özellik, sentaktik paralelizmi zayıflatmaya yönelik değil, aksine ondaki tekrar sisteminin çok daha güçlü olduğunun göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Sanki CBB ortasından sonra ters tekrarı gerçekleştirmiştir. Yüzey yapıda görünmeyen bu yapı tekrarlarının derin yapıya çekilmesinin sebebi, dilin sanath söyleyiş kazanmaya çalışmasından kaynaklansa gerek.

Hey Dirse Han biglik virgil bu oğlana

Taht virgil erdemlüdür

Boyn uzun bidevi at virgil bu oğlana

Biner olsun hünerlüdür

Ağayıldan tümen koy virgil bu oğlana

Şişlik olsun erdemlüdür

Kaytabandan kızıl deve virgil bu oğlana

Yüklet olsun hünerlüdür

Altun başlı ban iv virgil bu oğlana

Kölge olsun erdemlüdür

Çigni kuşlu cübbe ton virgil bu oğlana

geyer olsun hünerlüdür (Dirse Han Oğlu Buğaç Han Boyı)

- A *hey Dirse Han / boynı uzun bidevi at / virgil / bu oğlana /*
 B *bu oğlana / biner olsun / boyn uzun bidevi at / hey Dirse Han*
 C *hey Dirse Han / bu oğlan / hünerlüdür*
 A *hey Dirse Han / ağayıldan tümen koyun / virgil / bu oğlana /*
 B *bu oğlana / şişlik olsun / ağayıldan tümen koyun / hey Dirse Han*
 C *hey Dirse Han / bu oğlan / erdemlüdür*
 A *hey Dirse Han / kaytabandan kızıl deve / virgil / bu oğlana /*
 B *bu oğlana / yüklet olsun / kaytabandan kızıl deve / hey Dirse Han /*
 C *hey Dirse Han / bu oğlan / hünerlüdür*
 A *hey Dirse Han / altun başlı ban iv / virgil / bu oğlana /*
 B *bu oğlana / kölge olsun / altun başlı ban iv / hey Dirse Han*
 C *hey Dirse Han / bu oğlan / erdemlüdür*
 A *hey Dirse Han / çigni kuşlu cübbe ton / virgil / bu oğlana /*
 B *bu oğlana / geyer olsun / çigni kuşlu cübbe ton / hey Dirse Han*
 C *hey Dirse Han / bu oğlan / hünerlüdür*

A harfiyle gösterdiğimiz cümleler ; özne + nesne + yüklem + tümleç,

B harfiyle gösterdiğimiz cümleler ; tümleç +yüklem + özne + seslenmeli tümleç,

C harfiyle gösterdiğimiz cümleler ; seslenmeli tümleç + özne + yüklem,

biçiminde kurulmuştur. A ve B harfli cümlelere bakıldığında, dörder ögeli oldukları ve birbirlerini çok az farkla tersten tekrarladıkları görülmektedir.³ Tabî ki, buna tam

³ B harfiyle gösterilen cümlelerde, özne ve hitabın başa değil de sona alınmasında, "bu oğlana"

olarak ters sentaktik paralelizm demek doğru olmaz. Çünkü cümleler birbirinin aynadaki yansıması gibi değildir. Ancak az da olsa tersten tekrar söz konusudur. C harfli cümleler ise, üçer ögeli olarak aşamalı paralelizme katkıda bulunmaktadır. Bu durumda üç tür cümle, birbirlerini iki ayrı tarzda aşamalı olarak tekrarlamaktadır.

A	A+B // B	C //	C
<i>şahbaz şahbaz atlar kariyupdur</i>			
<i>kulun virmez</i>			
<i>kızıl kızıl develer kariyupdur</i>			
<i>köşek virmez</i>			
<i>mere kâfir Kazanun anası kariyupdur</i>			
<i>oğul vermez</i>			(Salur Kazanun İvi Yagmalandığı Boy)

Seslenmeli tüm. ÖZNE YÜKLEM / /seslenmeli tüm. ÖZNE NESNE YÜKLEM

mere kâfir şahbaz şahbaz atlar kariyupdur/mere kâfir şahbaz şahbaz atlar kulun virmez
mere kâfir kızıl kızıl develer kariyupdur/mere kâfir kızıl kızıl develer köşek virmez
mere kâfir Kazanun anası kariyupdur/mere kâfir Kazanun anası oğul vermez

Yüzey yapıda özne + yüklem // nesne + yüklem biçiminde ikişer ögeli gözükken ve düz sentaktik paralelizmi yüzey yapıda da gösteren bu cümlelerin özne ve hitap eksilteleri tamamlanınca, seslenmeli tümleç + özne + yüklem // seslenmeli tümleç + özne + nesne + yüklem biçiminde üçer ve dörder ögeli olarak birbirlerini tekrarladıkları görülür. Bu durumda cümleler arasındaki düz sentaktik paralelizm, 3 / 4 / 3 / 4 / 3 / 4 dizisiyle aşamalı sentaktik paralelizme dönüşmektedir.

ağça sazlar içinde saru gönler görüben toylar basan
avun tamarın delüben kanın soran
kara polat öz kılıçdan kayıtmayan
ağça tozlu katı yaydan dürsinmeyen
ağ yekeklü ötkün ohdan kayıtmayan
canavarlar serveri kağan aslan kıran ala köpek enübine kendüzin taladur mı
 (Dirse Han Oğlu Buğaç Han Boyı)

Aynı yapıdaki cümlesiden bir cümlede bir tane bulunur kuralı derin yapıdaki temel cümleyi yüzey yapıya taşımaktadır. Böylece cümlelerin birbirini olduğu gibi dörder ögeli tekrarladığı ve güçlü bir sentaktik paralelizm sergiledikleri ortaya çıkmaktadır.

tümlecinin "virgil" ve "...olsun" yüklemelerinin sınırında oluşu etkindir. Gerçekte "bu oğlana" yapısının hangi cümlelerin sınırına ait olduğunu kestirmek kolay değildir. Bu gibi durumlarda ögeyi ortak kabul edip her iki cümleye dahil etmenin daha doğru olacağını düşünmekteyiz. Bu da öge dizilişinde, tümlecini seçici olmasına yol açmaktadır.

ÖZNE YÖNELME TÜMLECİ B. NESNE YÜKLEM

*ağça sazlar içinde saru gönler görüben toylar basan / ala köpek enüğine /
kendüzin / taladur mı*
*avun tamarın delüben kanın soran / ala köpek enüğine / kendüzin / taladur
m ı*
*kara polat öz kılıçdan kayıtmayan / ala köpek enüğine / kendüzin / taladur
m ı*
*ağça tozlu katı yaydan dürsinmeyen / ala köpek enüğine / kendüzin /
taladur mı*
*ağ yekeklü ötkün ohdan kayıkmayan / ala köpek enüğine / kendüzin /
taladur mı*
canavarlar serveri kağan aslan kıran / ala köpek enüğine / kendüzin / taladur mı
kaytabanın mayasının yüklü kodum
ner-midür maya-mıdur anı bilsem
kara ilüm koyununu yüklü kodum
koç-mıdur koyun-mıdur anı bilsem
ala gözlü görklü halalum yüklü kodum
irkek-midür kız-mıdur anı bilsem (Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyı)

Sistemli biçimde yapılan özne eksiltisinin CBB'den hareketle giderilmesi mümkün gözükmemektedir. Derin yapıdaki boşlukların doldurulması, CBB dışı göndermelere hatta ansiklopedik bilgilere ihtiyaç duymaktadır. Boşluklar sırasıyla *köşek*, *kuzı*, *yavrım* kelimeleriyle dolsa gerek. O zaman daha açık bir anlatıma kavuşacağı kesindir.

ben / kaytabanın mayasını / yüklü / kodum
ben / köşek ner-midür köşek maya-mıdur anı / bilsem
ben / kara ilüm koyununu / yüklü / kodum
ben / kuzı koç-mıdur kuzı koyun-mıdur anı / bilsem
ben / ala gözlü görklü halalum / yüklü / kodum
ben / yavrım irkek-midür yavrım kız-mıdur anı / bilsem

Cümlelerin derin yapıda birer atlayarak 4 / 3 ögeli aşamalı biçimde birbirini tekrarladığı bu örnekte eksilteler tamamlandığında yanlış anlaşılmalarda ortadan kalkmış olacaktır.

Yüzey yapıda bulunmayan, ama örtük bir biçimde derin yapıda yer alan eksik öğelerin yorumu, yukarıda kısaca özetlediğimiz yapı kuralları doğrultusunda cümle ya da CBB içinde daha önceden sözü edilen yapılar veya konuşma ortamını oluşturan birimlerce sağlanmaktadır. Eksiltinin yer aldığı yapı, ön tekrar yoluyla cümle veya CBB düzeyinde gönderme aracılığıyla belirtilmişse, ön tekrarlı eksiltiden söz etmek mümkün olacaktır. Kimi zaman da eksiltinin yorumu tamamen okuyucu / dinleyiciye bırakılmakta; dil dışı bilgilere gerek duyulmakta veya farklı yorumlarla eksiklik giderilmektedir. Bu sebeple eksiksiz önermeye ulaşmada kestirebilirlik çok önemlidir.

Kestirilebilir, tamamlanabilir olma koşuluyla eksiltinin giderilebilmesini sağlayan zihin faaliyeti şu kaynaklardan beslenir: a. Dilin temel yapı kurallarından, b. Söz konusu cümleden önceki cümlelerde yer alan eski bilgilerden, c. Dil dışı göndermelerden, ansiklopedik bilgilerden, ç. Okurun bilgi, görgü dünyasından.

Dede Korkut destanlarında cümlelerin tamamında eksiltiye pek ilgi gösterilmemesi dikkatimizi çeken bir durum olmuştur. Cevap niteliğindeki evet, yok, belki, pes, ya gibi kelimelerden sonra mutlaka onları tamamlayacak nitelikte bir yüklem gelmiş ve eksiltiye izin verilmemiştir. Oysa bu kelimeler genellikle Türkçede soru cümlesinde verilen bilgilerle tamamlanacak durumdadır ve bunlar cümleyi tekrarlamadan kendi başlarına kullanılmakta ve cümle eksiltisine yol açmaktadırlar.

Sonuç: Eksiksiz önermeye ulaşmanın iletişim açısından önemi büyüktür. Her şeyden önce, a. Anlam bulanıklığını giderir, b. Çok anlamlılığı ortadan kaldırır, c. Dili kullanan tarafından eksilti olarak cümleden atılan bilgiyi korur, ç. "Böyle, şöyle, bu, şu, orası, bu olay, ben, kendi, o vb." öğelerin kaynağını gösterir, d. CBB'nin sağlıklı algılanmasına yol açar, e. İlk bakışta dilbilgisi geçerliliği olmayan, tek başlarına yorumlanamayan (yüklemler) kesik cümlelerin cümle kimliğine kavuşmasına ve yorumlanabilmesine katkıda bulunur, f. CBB'nin oluşmasına / dilbilgisi bakımından tam bir metnin ortaya çıkmasına hizmet eder.

Bunların dışında eksiksiz önermeye ulaşma, Türkçenin çok önemli bir özelliği olan paralelizmi açığa çıkarır. Cümlelerin birbirlerine biçimce ve anlamca nasıl kenetlendiklerini gösterir. Cümleden büyük birliklerin gerekliliğini kanıtlar. Dede Korkut destanlarının çok daha iyi anlaşılabilmesi için, satır aralarının çözümlenebilmesi için eksiltelerin hesaba katılması şart gibi gözükmektedir.

KAYNAKÇA

Kemal ABDULLAYEV, *Gizli Dede Korkut*, Türkiye Türkçesine aktaran: Kerime ÜSTÜNOVA, Bursa, 1997.

Doğan AKSAN, *Her Yönüyle Dil, Genel Çizgileriyle Dilbilim, I-II-III*, Ankara, 1990.

Muharrem ERGİN, *Dede Korkut Kitabı, Metin-Sözlük*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1964.

Muharrem ERGİN, *Dede Korkut Kitabı I, Giriş-Metin-Faksimile*, Ankara, 1989.

Dilbilim Araştırmaları 1990 / 1991 / 1992 / 1993 / 1994 / 1995 / 1997, Ankara .

Bakıcan TAHLİYEV, *Yusuf Has Hacib ve Türkiy Kafiye Terakkiyeti*, Özbekistan Respublikası Halk Ta'lim Vezirliği, Nizamiy Namlı Taşkent Devlet Pedagogiya İnstitüti, Özbekistan Bediy Terbiye Muallimleri İcadıy Uyuşması

Engin UZUN, "Atasözlerin kısalığı yada dilbilimsel eksilti sorunu", *DTCF Dergisi*, XXXIII/1-2, Ankara, 1990, s. 141-150.

Kerime ÜSTÜNOVA, *Dede Korkut Destanları ve Cümleden Büyük Birlikler*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

Kerime ÜSTÜNOVA, En Büyük Dil Birimi Cümle midir? (Necmettin Hacıeminoğlu Armağanında yayınlamaktadır.)

Kerime ÜSTÜNOVA, "Cümleden Büyük Birlikler", (Necmettin Hacıeminoğlu Armağanında yayınlamaktadır.)

Kerime ÜSTÜNOVA, "Atasözlerimizde Sentaktik Paralelizm" I, II, (Kemal Eraslan Armağanı'nda yayınlanmaktadır.)

Kerime ÜSTÜNOVA, "Eksilti ya da sıfır tekrar", (Uludağ Üniv. Sosyal Bilimler Dergisinde yayınlanmaktadır.)

Kâmil VELİYEV, "Lingvistik Poetika, Poetik Sintaksis, Dastan Poetikasi Haggında Bir Neçe Söz", Uluslararası Türk Dili Kongresi 1988, Ankara, 1996, s. 255-264.

Kâmil VELİYEV, *Destan Poetikasi*, "Sintaktik Paralelizm", Bakü, 1984.